

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

Ss. / Pp. 127-160

Yayına Geliş Tarihi / Article Arrival Date
27.01.2023

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date
31.01.2023

KASTAMONU ÇEŞMELERİNİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ¹

Fatma GÜR²

Mehmet MUTLU³

Özet

Su, yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Tarihi çağlardan itibaren yerleşim alanları su kaynaklarının, nehir ve göllerin çevresinde kurulmuştur. Su yapıları tarihsel süreçte imar faaliyetlerinin en yoğun olduğu alanlardan biridir. Türkler, Anadolu'ya ayak bastıktan sonra hem bu toprakları yurt edinme çabalarını sürdürmüş hem de yoğun bir imar faaliyetine başlamışlardır. Türkler yerleştikleri bölgelere temizlik ve su ihtiyacının karşılanması için her dönemde su yapıları inşa etmiştir. Su yapılarından olan çeşme inşası her dönem rağbet görmüştür. Temizlik ve su ihtiyacının giderilmesinin yanında İslamiyet'te bir bölgeye su getirmenin sevap olmasının da etkileriyle çeşmeler kent dokusu içinde yerini almıştır.

H. 1299 tarihli Salname kayıtlarında Kastamonu'da 124, Taşköprü'de 221, Tosya'da ise 26 çeşmenin bulunduğu yazılıdır (Karcı, 2016). Tarihi kaynaklarda geçen yüzlerce çeşmeden günümüze çok az bir bölümü ulaşmıştır. Kastamonu'nun tüm ilçe ve köyleri taranarak; yıkılan, özgülüğünü mimari anlamda tamamen kaybeden ya da sadece kitabeleri kalan çeşmeler çalışma kapsamına alınmamıştır. Çalışmada Kastamonu merkez başta olmak üzere Abana, Araç, Cide, Daday, İhsangazi, İnebolu, Küre ve Taşköprü'deki 73 çeşme tipolojik olarak incelenmiştir. Bu çalışmada il genelindeki çeşmelerin tipolojisi

¹ Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet MUTLU danışmanlığında tarafımdan hazırlanan "Kastamonu Çeşmeleri" adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

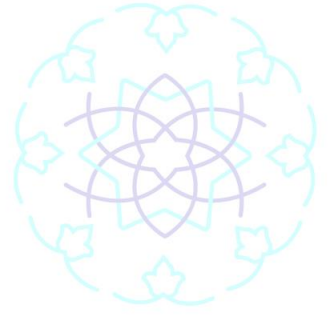
² Dr. Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, fatmainciigr@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2283-8715

³ Dr. Öğr. Üyesi Mehmet MUTLU, Karabük Üniversitesi, mehmetmutlu@karabuk.edu.tr ORCID: 0000-0002-7351-0138

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

araştırılarak, Kastamonu'daki 16. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın ilk yarısına kadar inşa edilmiş olan çeşmeler incelenmiş ve kapsamlı bir tipolojik değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Çeşme Tipolojisi, Su Mimarisi, Çeşmeler

TYOLOGICAL EXAMINATION OF KASTAMONU FOUNTAINS

Abstract

Water is an integral part of life. Since historical times, settlements have been established around water sources, rivers and lakes. Water structures are one of the areas where construction activities are most intense in the historical process. After the Turks set foot in Anatolia, they both continued their efforts to make these lands their home and started an intense development activity. Turks have built water structures in every period in order to meet the needs of cleaning and water in the regions where they settled. The construction of fountains, which is one of the water structures, has always been popular. In addition to meeting the need for cleanliness and water, fountains have taken their place in the urban fabric with the effects of bringing water to a region in Islam.

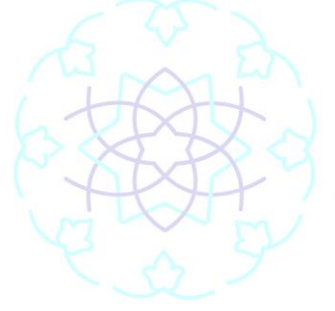
In the yearbook records dated 1299, it is written that there are 124 fountains in Kastamonu, 221 fountains in Taşköprü and 26 fountains in Tosya (Karcı, 2016). Only a few of the hundreds of fountains mentioned in historical sources have survived to the present day. The destroyed districts and villages of Kastamonu, the fountains that lost their originality in terms of architecture or that only had inscriptions were not included in the scope of the study. In the study, 73 fountains in Abana, Araç, Cide, Daday, İhsangazi, İnebolu, Küre and Taşköprü, especially in the center of Kastamonu, were examined typologically. In this study, the typology of the fountains throughout the province was investigated, and the fountains in Kastamonu, which were built from the 16th century to the first half of the 20th century, were examined and a comprehensive typological evaluation has been made.

Key Words: Kastamonu, Fountain Typology, Water Architecture, Fountains.

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Giriş

Canlıların yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlayan temel unsurlardan biri olan su, tüm dinlerde kutsal sayılmıştır (Karpuz ve Dülgerler, 2006). Kur'an-ı Kerim'de geçen "...ve cealnâ minel mâi kulle şey'in hayy..." (Enbiyâ Suresi 30. Ayet) "...her canlı şeyi sudan yarattık..." ifadesiyle de suyun önemi vurgulanmaktadır. Çeşme inşasına yönelten etkenlerden biri de Hz. Muhammed'in sadakaların en faziletlisinin "su temini" olduğunu beyan etmesidir (Denktaş, 2002). Tevrat'ta geçen "Tanrı, Suların ortasında bir kubbe olsun, suları birbirinden ayırsın, diye buyurdu" (Tevrat, Yaratılış: Bab 1). İfadeleri ile de suyun tüm dinlerde önemli olduğu anlaşılır. Ünlü şair Fuzûlî, Hz. Muhammed'e olan sevgisini su kasidesi ile anlatmıştır (Tok, 2006). Dinlerdeki öneminin yanında "su gibi aziz ol" ifadesi, Türkler'de suya ilahi vasfın yüklendiğini göstermektedir (Ertuğ, 2006).

Su medeniyetlerin kuruluşu ve tüm canlıların hayatlarının sürdürülebilir olmasının başlıca koşuludur (İbrahimgil ve Ustabulut, 2020). Suyun bu denli önemli olması su yapılarına verilen değeri arttırmıştır. İlkçağlardan itibaren, su yapılarından biri olan çeşmeler inşa edilmiştir. Türklerin de imar faaliyetleri arasında çeşme inşası yadsınamayacak kadar önemli bir durumdadır.

Bir bölgeye su getirmek, çeşme inşa ederek insanların kullanımına sunmak Türk kültüründe büyük sevap olarak görülmüştür (Gültekin, 2013). Anadolu Türk mimarisinde su yapıları arasında içme ve temizlik amacıyla yapılan çeşmeler önemli bir grubu meydana getirmekte olup Osmanlı devleti özellikle kent içi su şebekesi yapımını üstlenerek 16. yüzyıldan sonra birçok çeşme inşa ettirmiştir. Bulunduğu konuma göre farklı şekillerde tasarlanan çeşmelerin temel mantığında ilkel bir strüktür olup mimarlık tarihindeki ilk önemli nokta cephe tasarımıdaki zenginliğidir. Oluşturulduğu dönemin üslubuna bağlı olarak çeşmelerin cephesindeki öğeler, konumu ve fiziksel durumu şekillenmiştir. Osmanlı mimarisinin klasik döneminde sivri kemerler, Lale devrinde yassı ve yuvarlak kemerleri Barok dönemde ise S ve C kıvrımlı kemerlerin kullanımı buna örnektir (Ödekan, 1992).

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

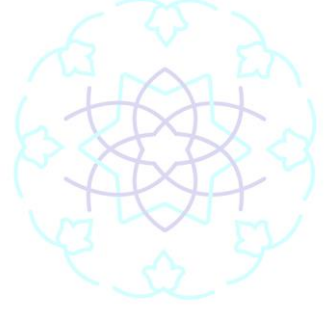
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Türk sanatındaki en eski çeşmelerden biri, Artuklular'dan Necmeddin İlgazi'nin Mardin'de (1109-1122) yıllarında inşa ettirdiği külliye'nin içindedir (Eyice, 1993). Anadolu'nun her bölgesinde sokak, cadde ve meydanlarda inşa edilen değişik form ve özellikteki çeşmeler kent silüetine büyük katkı sağlamıştır.

Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan, yaklaşık olarak 790 m. yüksekliğe sahip Kastamonu'nun güney ve güneybatısında Çankırı'nın Ilgaz, Yapraklı ve Kurşunlu ilçeleri, kuzeyinde Karadeniz, batısında Bartın'ın Kurucasıle ilçesi ve aynı hatta Karabük'ün Ulus, Eflani ve Safranbolu ilçeleri, doğusunda Sinop'un Boyabat ve Türkeli ilçeleri, güneydoğusunda ise Çorum'un İskilip, Kargı ve Bayat ilçeleri bulunur (Bilici, 1991; İ. Şahin, 2001).

Tarihi süreç içerisinde Kastamonu; Roma, Bizans, Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde kalmıştır. Kastamonu'da dini, askeri, sivil ve su yapıları inşa edilmiştir. Su yapıları içerisinde önemli bir yere sahip olan çeşmeler, bölge halkının yerleşim yerlerinin şekillenmesinde önemli rol üstlenmiştir. Kastamonu'da özellikle Osmanlı döneminde sosyal devlet anlayışı çerçevesinde şekillenmiş olup bir kısmı günümüze ulaşarak kent dokusu içerisinde yerini korumuş, büyük bir kısmı da tahrip edilerek yok olmuş çeşmelerin ise sadece isimleri bilinmektedir.

Kastamonu'daki Türk Dönemi çeşmeleriyle ilgili yapılan daha önceki çalışmalar, bazı ilçelerdeki sınırlı sayıda örnekleri kapsamaktadır. İncelemelerde bulunan araştırmacıların yayımlarında tüm çeşmelerin çizimlerinin yapılmadığı, mevcut durumlarıyla ilgili sadece bilgilerin sunulduğu ve il bazında bir çeşme tipolojisi yapılmadığı tespit edilmiştir.

Kastamonu çeşmelerini konu alan en erken tarihli çalışma 1952 yılında Gökoğlu'na ait "Paflagonya" isimli kitabın içerisindeki bir bölümdür. Kastamonu'nun ilçelerindeki Osmanlı dönemine ait çeşmelerin genel özellikleri çalışma kapsamında açıklanmıştır. Kitabesi mevcut yapıları inceleyerek kitabesi olmayan ya da kitabesi günümüze ulaşmayan çeşmelerin bazılarının

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

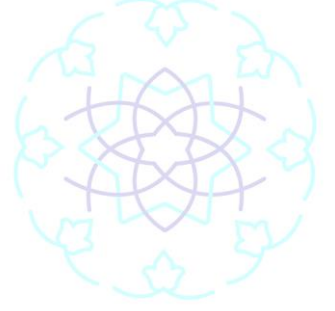
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

sadece isimlerinden bahseden araştırmacı, araştırmasını il genelindeki bazı yapılarla sınırlı tutmuştur. Bu alışma araştırmacılar için temel kaynak niteliği taşımaktadır. Çiftci,'nin 2008 yılında hazırladığı “Kastamonu şadırvanları ve eşmeleri” adlı makalede, Kastamonu merkezdeki eşmeleri irdelemiştir. Murat Çerkez 2005 yılında “İnebolu eşmeleri” adlı makalesinde ilçedeki 24 çeşmeyi inceleyerek çeşmelerin değerlendirmesini yapmıştır. Zeynep Aytekin'in 2016 yılında hazırladığı “Kastamonu İli Taşköprü İesi'ndeki Türk Devri Yapıları” adlı yüksek lisans tezinde sadece Taşköprü eşmeleri incelenmiş herhangi bir tipoloji yoluna gidilmemiştir.

Türk sanatı açısından günümüze kadar yapılan çalışmalar içinde Kastamonu eşmelerine az yer verilmesi ve bütüncül bir yaklaşımla Kastamonu eşmelerinin mimari özellikleri ve eşme tipleri ele alınmamış olduğundan toplu ve de kapsamlı bir çalışmayı gün yüzüne çıkartmak bu doğrultuda da çeşmelerin tipolojileri hakkında veri elde etmek amaçlanmıştır.

Materyal ve Metod

Çalışma 2016-2019 yılları arasında literatür çalışmasıyla başlamış olup Kastamonu'nun ilçe ve köylerinde, alan çalışması yapılarak yapıların fotoğraf çekimi, ölçü alımı gerçekleştirilip çizimleri yapılmış, mevcut durumları belgelenmiştir. Çalışmada kullanılan fotoğraflar tarafımıza ait olup çizimler mimar Kumru N ve mimar Bilge SEVİNÇ tarafından yapılmıştır.

Araştırmanın coğrafi sınırları ilin tüm ilçe ve köyleri, zaman sınırlaması ise Kastamonu'daki Osmanlı Dönemine ait günümüze gelen H. 916 / M. 1510-11 tarihli ilk eşme başlangıç kabul edilerek 16. yüzyıldan başlatılmış 20. yüzyılın ilk yarısına kadar inşa edilen 73 eşme incelenmiş ve tipolojik değerlendirmeleri yapılmıştır.

Çalışma kapsamında Kastamonu eşmeleri, kaynaktan beslenme durumları, buldukları yere göre, cephe sayılarına ve cephe düzenlemelerine göre incelenmiştir. Alt başlıklar halinde tipolojik açıdan incelenen çeşmeler, kronolojik olarak sunulmuş, başlık kapsamında en karakteristik özelliklere sahip örnekler açıklanmıştır. Buldukları yere göre çeşmeler başlığı

Kastamonu eşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

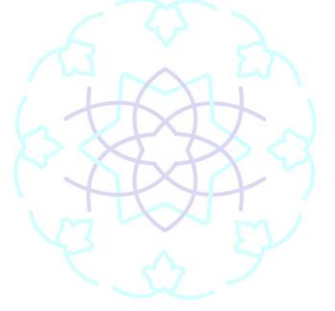
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

altında bir örnek dışındaki diğer çeşmeler bağımsız çeşme gruplandırmasında yer aldığı için tüm çeşmelerin isimleri yeniden yazılmamıştır. Bahsi geçen çeşmelerin adının ilk geçtiği yerde inşa tarihi eklenerek daha sonraki örneklerde tekrara düşmemek adına tarihleri yazılmamıştır. Malzeme-teknik ve süsleme özellikleri tipoloji kapsamına dahil edilmemiş genel hatlarıyla sunulmuştur. Elde edilen verilen sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

Bulgular

Kaynaktan Beslenme Durumuna Göre Çeşmeler

Doğrudan Kaynaktan ya da Şebekeden Beslenen Haznesiz Çeşmeler

Doğal bir kaynaktan ya da şehir şebekesinden künkler veya borular aracılığıyla çeşmeye ulaşan su, depo bölümü olmadan doğrudan lüle ya da musluklara ulaşmaktadır (Mutlu, 2014). Bu gruptaki çeşmelerin birçoğunun suyolu tahrip olmuş, bazıları onarılmış bazılarıysa kaderlerine terk edilmiştir.

Şehir merkezinin çevresindeki kaynak sularından ahşap poyralar ya da künklerle getirilerek maslaklardan¹ ayrılarak burada toplanan sular, su yapılarına ve çeşmelere aktarılmıştır (Çiftci, 2008). Çeşmeler günümüzde ise Kastamonu Belediyesi'nin denetiminde şebeke suyu ile aktif hale getirilmiştir.

Kastamonu'da doğrudan kaynaktan ya da şebekeden beslenen 20 çeşme bulunmaktadır (Tablo 1). Merkez'de sekiz, Araç'ta dört, Taşköprü ve İnebolu'da üçer, Daday ve Küre'de birer çeşme bu grubun örneklerini oluştururlar. 1510-11 yıllarında kesme taş malzemedен inşa edilen merkezdeki Kanlı Çeşme doğu ve batı cepheleri, 2.30 m., güney cephe ise 2.70 m. yüksekliğindedir. 3.64 x 1.00 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı çeşme üçgen tepelikle sonlanmaktadır (Şekil 1-2). Namazgâh Çeşmesi (16. yüzyıl), Safalan Çeşmesi (tamiri 1786), Gümüşlüce Yolu Vakıf Çeşmesi (18.-19. yüzyıl), Yıldırım Sokak Çeşmesi (1815-16?),

---

¹ Eski Türk su mimarisinde bentlerden kente gelen suyollarının kollara ayrıldığı yerlerdeki baca, depo ve savaklara "Maslak" adı verilmektedir (Sözen ve Tanyeli, 2017).

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Atabeygazi Camii Çeşmesi II (19. yüzyıl), Nuri Fırtına Çeşmesi (1946), Pehlül Çeşmesi (19.-20. Yüzyıl), Araç'ta Akıncılar Köyü Çeşmesi (1730-31), Gemi Köyü Camii Çeşmesi (1879-80), Gökçeçat Köyü Çeşmesi (1913-14), Eflanilioğlu Çeşmesi (1914-15), Daday'da Karacaören Köyü Camii Çeşmesi (1894-1895), İnebolu'da Tevfikiye Camii Kuzeydoğu Köşesindeki Çeşme (1914-15), Dr. Atilla Gürsoy Caddesi Sokak Çeşmesi I (1904-05), Tevfikiye Camii Kuzeybatı Köşesindeki Çeşme (1927), Küre'de Aşağı Mescid Camii Çeşmesi (16.-17. Yüzyıl), Taşköprü'de; Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi (1737-38), Bekdemirekşi Köyü Çeşmesi (1839-40) ve Askerlik Şubesi Karşısındaki Çeşme (19. yüzyıl) bu grupta yer almaktadır.

Hazneli Çeşmeler

Zayıf bir kaynaktan akan su, çeşmenin haznesini doldurarak buradan suların kesintisiz biçimde kullanıma sunulması anlayışına uygun olarak inşa edilmişlerdir (Mutlu, 2014).

15. yüzyıldan itibaren giderek nüfusu artan şehirlerin su gereksinimlerini karşılamak için çeşitli çeşmeler yapılmaya başlamış olup bunlardan biri de hazneli çeşmelerdir. Hazneli çeşmelerin inşasına göre cephe sayıları farklılık gösteren çok cepheli çeşmeler türetilmiştir (Önge, 1997). Hazne bölümleri çeşitli boyut ve ölçülerde olup, genellikle duvarları içten sıvalı yüzeylerden oluşur. Hazneli çeşmelerde hazneye ulaşan su, hiçbir zaman lüleden akan sudan fazla değildir (Denktaş, 2002).

Çalışma kapsamında incelediğimiz örneklerden 53 çeşme haznelidir (Tablo 1). Merkezde 28, Abana'da bir, Araç'ta bir, Cide'de bir, İhsangazi'de bir, İnebolu'da 19, Küre'de bir ve Taşköprü'de bir hazneli çeşme, bu grubun örneklerini oluşturmaktadır.

Kesme taş malzemeden inşa edilen İnebolu Eyüpzâde Mehmet Efendi Çeşmesi (1865-66), (Şekil 3-4) 1.58 x 2.90 m. ölçülerinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda dikdörtgen planlı, 1.40 m. yüksekliktedir. Hazne temizlik penceresi örtü sisteminin güneydoğusunda yer alıp, bu bölüm beton kapakla örtülüdür. Cephede iki yanda, köşeleri dışbükey çeyrek daire olarak yumuşatılmış, orta kısım ise içe bakan çeyrek daire ile tamamlanmış panolar ve eksende üç atnalı

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

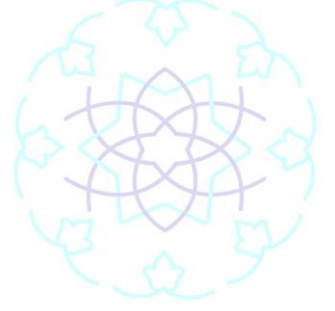
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

kemer formu ile beş bölümlü yapılan çeşmenin ayna taşları servi ağacı şeklindedir. Servilerin başladığı noktalara birer lüle yerleştirilmiş, günümüzde şebeke suyu ile aktif olarak kullanılan çeşmenin yanlardaki lüleleri süreç içinde kullanım dışı bırakılmıştır. Tahliye borusu saçak altında, kuzeybatıdadır.

Merkezdeki Server Çeşme (16.-17. yüzyıl), Atlanbaç Çeşmesi (1744-45), Tarakçılar Çeşmesi (tamiri 1766-67), Taş Çeşme (1761-62), Harmankaşı Sokak Çeşmesi (1798-99), Kancı Çeşme (18. yüzyıl), Kuru Çeşme (1800-01), Çukur Çeşme (1811-12), Hepkebirler Çeşmesi (1829-30), Arslanlı Çeşme (1891-92), Abdülcebbar Çeşmesi (1891-92), Eligüzel Çeşmesi (19. yüzyıl), Atabeygazi Camii Çeşmesi I (19. yüzyıl) Hacı Hamza Efendi Çeşmesi (19. yüzyıl), Hacı Abdullah Çeşmesi (1904-1905), Çevkani Çeşmesi (1905-06), Yadigâr Çeşmesi (1908-09), Honsalar Çeşmesi II (1930), Miralay M. Nedim Çeşmesi (1931), Honsalar Çeşmesi I (1935), İsmail Bey Çeşmesi (1936), Hacı Kadın Çeşmesi (1938), İbrikli Sokak Çeşmesi (1939), Atabeygazi Cami Çeşmesi III (1941), Mahir Özçelik Çeşmesi (1948), Yukarıpazar Sokak Çeşmesi (19.-20. yüzyıl), Aşağı İmaret Sokak Meydan Çeşmesi (1940) ve Dutdibi Sokak Çeşmesi (20. yüzyıl) merkez ilçedeki hazneli çeşmelerdir.

Abana ilçesindeki Hacı Veli Camii Çeşmesi (19. yüzyıl), Araç'daki Acaroğlu Çeşmesi (tamiri 1876-77), Cide ilçesindeki Gideros Camii Çeşmesi (19. yüzyıl), İhsangazi'deki Haraçoğlu Camii Çeşmesi (1873-74), Küre'de Bedesten Sokak Çeşmesi (19.-20. yüzyıl) ve Taşköprü ilçesindeki Afşar Köyü Aşağı Pınar Çeşmesi (1839-40) hazneli çeşmelerdir.

İnebolu ilçesindeki Dervişzade Hacı Mustafa Çeşmesi (1803-04), Kazım Karabekir Caddesi Sokak Çeşmesi (1871), Hamdi Reis Sokak Çeşmesi (1875-76), Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi I (1876-77), Hamidiye Camii Çeşmesi (1884-85), Yukarı Karaca Camii Çeşmesi (1892-93), Nuh Bey Çeşmesi (1897-98), Mehmet Şevki Caddesi Sokak Çeşmesi (1900-01), Yalı Sokak Çeşmesi (1905), Su Yolu Sokak Çeşmesi (1910-11), Cami Arkası Sokak Çeşmesi (1911), Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi III (1912-13), Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi II (1914-15), Çinili

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

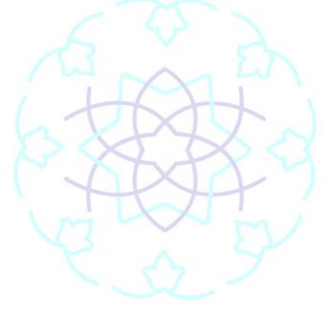
Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Camii Çeşmesi (19.yüzyıl), Karadeniz Mahallesi Sokak Çeşmesi (19. yüzyıl), Dr. Atilla Gürsoy Caddesi Sokak Çeşmesi II (1912-13), Mehmet Sabri Caddesi Sokak Çeşmesi (19.-20. yüzyıl) ve Mustafa Kemal Paşa Caddesi Sokak Çeşmesi (19.-20. yüzyıl) bu gruba ait çeşmelerden günümüze ulaşan örneklerdir.

Buldukları Yere Göre Çeşmeler

Bu başlıkta çeşmeler, buldukları yere göre bağımlı ve bağımsız çeşmeler olarak sınıflandırılmıştır.

Bağımsız Çeşmeler

Gerçekleştirilen incelemelerde tespit edilen örneklerden bir çeşme dışında tamamı bağımsız çeşme olarak inşa edilmiştir. İncelenilen 73 çeşmeden 72'si bağımsız olarak inşa edilmiştir (Tablo 1). Gümüşlüce Yolu Vakıf Çeşmesi (Şekil 5-6), Pehlül Çeşmesi, Yıldırım Sokak Çeşmesi, Küre Bedesten Sokak Çeşmesi ve Safalan Çeşmesi gibi bazı çeşmeler, görsel olarak bakıldığında bir yapıya bitişik olarak inşa edilmiş bağımlı çeşme gibi görünmekle birlikte, söz konusu yapılarla organik ilişkileri söz konusu olmadığı için bağımsız çeşme grubundadır. Çeşmelerden merkezde 36, İnebolu'da 22, Araç'ta beş, Taşköprü'de dört, Abana, Cide, Daday, İhsangazi ve Küre'de birer çeşme olmak üzere 72 örnek izlenmektedir. Örneklerden Taşköprü Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi 2.30 x 1.40 m. ölçülerde dikdörtgen planlı olup yüksekliği 2.70 m.'dir. Haznesiz, bağımsız, tek cepheli ve teğet kemerli çeşmenin yapım malzemesi mermer, kesme taş, kaba yonu ve moloz taş olmakla birlikte, devşirme malzeme kullanımı da izlenmektedir (Şekil 7-8).

Bağımlı Çeşmeler

Bağımlı çeşmeler, bağlı bulunduğu duvar ile eş zamanlı inşa edilmiş yapılardır. Diğer bir deyişle, çeşme ile bağlı bulunduğu duvarın statik yapısı aynı olup her ikisinin de aynı anda inşa edilmiş olması gerekmektedir (Mutlu, 2014). Dolayısıyla çeşmenin bağımlı olup olmadığının belirlenebilmesi için bağlı bulunduğu yapıyla arasındaki statik bağlantısını incelemek

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

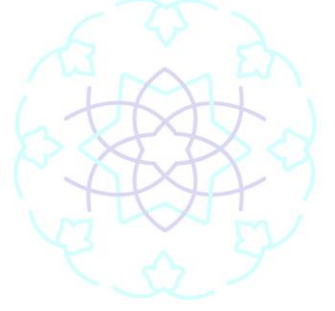
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

gerekmektedir. Böyle bir değerlendirilmenin sonucunda incelediğimiz 73 çeşmeden sadece bir çeşme bağımlı olarak inşa edilmiştir (Tablo 1).

Hazinesiz, tek cepheli ve yuvarlak kemerli Küre Aşağı Mescid Camii Çeşmesi (Şekil 9-10) ismini aldığı caminin doğu cephesine, cami ile aynı malzemeyle (tuğla ve kaba yonu) 2.46 m. yükseklikte 3.40 m. genişlikte inşa edilmiştir. Yüzeyden içeride tasarlanmış ayna taşı, dışta tuğla malzemeyle örülmüş sivri kemerli içte ise devşirme mermer malzemedan yapılmış yüzeysel dilimli sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Çeşmenin açıldığı doğu cephenin yol kotu zamanla bir buçuk metre aşağıya alındığı için çeşme yol kotunun çok üstünde kalmış olup, günümüzde kullanılmamaktadır.

Cephe Sayılarına Göre Çeşmeler

Çoğunlukla tek cepheye sahip çeşmelerin bulunduğu Kastamonu’da, birden çok cepheye sahip çeşme örnekleri de mevcuttur. Çok cepheli çeşmeler birden fazla cepheye sahip, sokak ve bahçe yönü ya da özel mülklere cephesi bulunan çeşmelerdir. Bu tür çeşmelerde sokaktan geçenler ya da ev halkı, ortak deposu olan söz konusu çok cepheli çeşmelerden aynı anda birbirinden bağımsız şekilde faydalanabilmektedir. Kastamonu’daki çeşmelerden 65 tanesi tek cepheli olup, sekiz çeşme ise birden fazla cephe düzenine sahiptir. Bu çeşmelerden üçü iki cepheli, üçü üç cepheli, biri dört ve biri beş cepheli çeşmelerdir (Tablo 2). İki ya da daha fazla cepheli Kastamonu çeşmelerinin bir kısmında, cephe düzenlemelerinde mimari ve süsleme özellikleri açısından ayrılıklar görülür.

Tek Cepheli Çeşmeler

Çeşmelerin genellikle sokak ya da meydanlara bakan yönlerinde tek bir cephesi bulunan ve bu cephesinde bir veya birden fazla musluğu barındıran çeşmelerdir. Çalışmamızdaki çeşmeler çoğunlukla bu gruba dahildir. Araştırmamız dahilindeki çeşmelerden 65’i tek cephelidir. Merkezde 31, İnebolu’da 21, Araç’ta beş, Taşköprü’de dört, Küre’de iki, Cide ve Daday’da birer çeşme tek cepheli olarak inşa edilmiş örneklerdir.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Düzgün kesme taş malzemeden inşa edilen hazneli, bağımsız, teğet kemerli Harmankaşı Sokak Çeşmesi (Şekil 11-12) tek cepheli çeşmelerin en anıtsal örneklerinden olup, üst kısmı saçak ile sonlanır. Asimetrik planlı çeşme 4.50 x 4.80 m. ölçülerinde olup, doğu ve güney cepheler 3.15 m., batı ve kuzey cepheler 3.30 m. yükseklikindedir. Arazi eğimi sebebiyle çeşmenin güney ve batı cephesi istinat duvarına bitişik durumdadır. Teğet kemerli çeşme nişi diğer örneklerle göre daha derin tutulmuştur. Kemerin altında iki kitabe izlenmektedir. Kitabelerin hemen altında tarih veren bir bilgi yer alır. Ayaklara oturan kemerin iç yüzeyine, taşıyıcı sisteme geçerken “S” ve “C” kıvrımları verilmiştir. Nişin çevresi üç yönden kuşak ile vurgulanmış, kuşak içten dışa, sol tarafı üçgen biçimde sağ tarafı da dikey iki hat biçiminde oyulmuş ve üç dışbükey silmeden oluşur. Kuşak taşların yer yer kırık olması sebebiyle tam olarak izlenememektedir. Kuşağın iki yanında, kemer hizasında oyma teknikli birer rozet mevcuttur. Merkezde; Kanlı Çeşme, Namazgâh Çeşmesi, Server Çeşmesi, Atlanbaç Çeşmesi, Tarakçılar Çeşmesi, Safalan Çeşmesi, Taş Çeşme, Gümüşlüce Yolu Vakıf Çeşmesi, Kancı Çeşme, , Kuru Çeşme, Yıldırım Sokak Çeşmesi, Çukur Çeşme, Atabeygazi Camii Çeşmesi I, Abdülcebbar Çeşmesi, Atabeygazi Camii Çeşmesi II, Yukarıpazar Sokak Çeşmesi, Hacı Hamza Efendi Çeşmesi, Pehlül Çeşmesi, Hacı Abdullah Çeşmesi, Çevkani Çeşmesi, Honsalar Çeşmesi II, Miralay M. Nedim Çeşmesi, Honsalar Çeşmesi I, İsmail Bey Çeşmesi, Hacı Kadın Çeşmesi, İbrikli Sokak Çeşmesi, Atabeygazi Camii Çeşmesi III, Nuri Fırtına Çeşmesi, Mahir Özçelik Çeşmesi ve Dutedibi Sokak Çeşmesi tek cephelidir. Cide’de Gideros Camii Çeşmesi, Araç’ta; Akıncılar Köyü Çeşmesi, Gemi Köyü Camii Çeşmesi, Acaroğlu Çeşmesi, Gökçeçat Köyü Çeşmesi ve Eflanilioğlu Çeşmesi, İnebolu’da; Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi II, Dervişzade Hacı Mustafa Çeşmesi, Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi I, Eyüpzade Mehmet Efendi Çeşmesi, Kazım Karabekir Caddesi Sokak Çeşmesi, Hamdi Reis Sokak Çeşmesi, Hamidiye Camii Çeşmesi, Yukarı Karaca Camii Çeşmesi, Mehmet Sabri Caddesi Sokak Çeşmesi, Nuh Bey Çeşmesi, Karadeniz Mahallesi Sokak Çeşmesi, Dr. Atilla Gürsoy Caddesi Sokak Çeşmesi I, Mehmet Şevki Caddesi Sokak Çeşmesi, Yalı Sokak Çeşmesi, Dr. Atilla Gürsoy Caddesi Sokak Çeşmesi, Su Yolu Sokak

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Çeşmesi, Cami Arkası Sokak Çeşmesi, II, Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi III, Tefikiye Camii Kuzeydoğu Köşesindeki Çeşme, Tefikiye Camii Kuzeybatı Köşesindeki Çeşme, Mustafa Kemal Paşa Caddesi Sokak Çeşmesi, Daday'da; Karacaören Köyü Camii Çeşmesi, Taşköprü'de Bekdemirekşi Köyü Çeşmesi, Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi, Afşar Köyü Aşağı Pınar Çeşmesi ve Askerlik Şubesi Karşısındaki Çeşme bu grubun temsilcileridir. İnebolu Karadeniz Mahallesi Sokak Çeşmesi tek cepheli çeşmelerden, ikiz kemerli olmasıyla ayrılmaktadır.

İki Cepheli Çeşmeler

Yapının iki yüzünün çeşme olarak değerlendirildiği eserlerdir. Kastamonu merkezde iki, İnebolu'da bir çeşme olmak üzere üç çeşme bu grupta olup, hazneli ve bağımsız inşa edilmişlerdir. Merkez Hepkebirler Çeşmesi, Eligüzel Çeşmesi (Şekil 13-15) ve İnebolu Çinili Camii Çeşmesi iki cephelidir.

Beşgen, asimetrik plana sahip Hepkebirler Çeşmesi'nin kuzey cephesi teğet kemerli, doğu cephesi düz cephelidir. Kuzey cephe 2.50 m. yükseklikte 1.50 m. genişlikte, diğer cepheler 2.00 m. genişlik, 2.50 m. yükseklikte. Günümüzde kemer başlangıç hizasında saçak ile yatay hatta ikiye bölünen çeşmenin Çiftci tarafından yayınlanan fotoğraflarda doğu cephe bölüntüsüdür (1995, s. 310). 1997 yılında, çeşmenin banisinin torunu tarafından yaptırılan restorasyon sırasında böyle bir ekleme yapılmış olması muhtemeldir. Kuzey cephede saçak ile kemer arasında yatay dikdörtgen kitabe yer alır. İç yüzeyleri pahlanmış, konsollu ayaklar üzerindeki kemer üç yönden içbükey silme ile sınırlandırılmıştır (Çizim 34). Çeşmenin aynalığında dikdörtgen çerçeve içinde bitkisel ve nesneli süslemeler bulunmaktadır. Çeşmenin yenilenmiş musluğu, tahliye borusunun olduğu yere yerleştirilmiştir. Çeşmenin yalağı yol seviyesinin yükseltilmesiyle zemin kotu altında kalmıştır. Doğu cephede üç dikdörtgen pano izlenmekte olup, merkezdeki panoda lüle mevcuttur.

Kesme taş malzemeyle inşa edilen, hazneli, bağımsız, teğet kemerli Eligüzel Çeşmesi'nin her iki cephesi de (kuzey ve batı) sokak yönüne bakacak şekilde tasarlanmıştır. Güney cephe

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

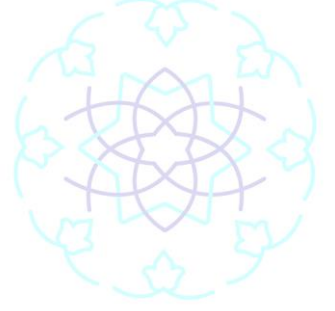
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

dışında saçakla sonlanan çeşmede düz örtü sisteminin merkezine piramidal külah yerleştirilmiştir. Cepheleri aynı düzene sahip çeşmenin kuzey cephesindeki teğet kemerli niş yüzeyine dikdörtgen inşa kitabesi konumlandırılmıştır. Yalakları ve muslukları yenilenen çeşme, günümüzde halen kullanılmaktadır.

Düzen kesme taş malzemeyle inşa edilen hazneli, bağımsız Çinili Camii Çeşmesi'nin (Şekil 16-19) kuzeydoğu cephesi sokak yönüne, güneybatı cephesi ise sivil yapının avlusuna açılır. Güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda dikdörtgen planlı çeşme 3.15 x 3.95 m. ölçülerindedir. Düz cepheli çeşmenin iki cephesine de kaş kemer formu verilmiş olup kuzeydoğu cephede sütunceler yer alırken diğer cephede mevcut değildir. Çerkez güneybatı cephede ayna taşının alt seviyesinde, biri orijinal olan iki lülenin aktif olduğunu ifade etmektedir (2005, s. 152). Bu lüleler günümüze ulaşamamış ve lüle delikleri kapatılmıştır. Kuzeydoğu cepheye yenilenmiş burma musluk yerleştirilmiş olup su temini bu cepheden sağlanmaktadır. Karamanlıca yazılmış sadece birkaç harfi tespit edilebilen kitabe güneybatı cephededir. Çeşmenin hazne temizlik penceresi güneydoğu cephede örtünün hemen altındadır. Düz örtü sistemine sahip çeşme, basit silmeli saçak ile sonlanır. Yalaklardan güneybatı cephedeki günümüze orijinal haliyle gelmişken, diğeri yenilenmiştir.

Üç Cepheli Çeşmeler

Üç cephesi de değerlendirilen örneklerden merkezde iki, İhsangazi'de bir çeşme bu grupta yer alır. Merkezdeki Arslanlı Çeşme, Aşağı İmaret Sokak Meydan Çeşmesi ve İhsangazi ilçesindeki Haraçoğlu Camii Çeşmesi bu grubun örnekleridir. Kesme taş malzemeyle inşa edilen anıtsal özellikteki Arslanlı Çeşme (Şekil 20-23) 4.40 x 4.64 m. ölçülerinde olup yüksekliği 2.90 m.'dir. Hazneli, bağımsız ve teğet kemerli çeşmenin üç cephesi de aynı özellikler göstermekle birlikte, yol kotunun süreç içinde yükselmesiyle kuzeydoğu cephe belli bir yüksekliğe kadar yol kotunun altında kalmıştır. Cephelere hâkim durumdaki teğet kemerlerden güneydoğu cephedekinin içine kitabe yerleştirilmiştir. Altıgen planlı Aşağı İmaret Sokak Meydan Çeşmesi'nin doğu cephesi yuvarlak kemerli, kuzeydoğu ve güneydoğu cepheleriye kaş kemer

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

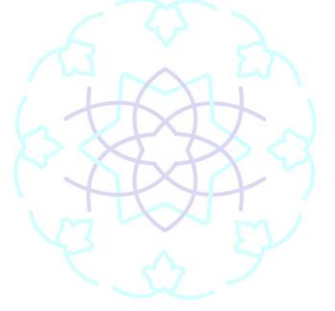
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

formludur. Düzgün kesme taş malzemeden inşa edilen çeşmenin tüm cephelerinde dikdörtgen yalak bulunur. Haraçoğlu Camii Çeşmesi'nin üç cephesinde de birbirinden farklı düzenleme izlenir. 1.30 x 0.60 m. ölçülerindeki küçük boyutlu çeşmenin alt kısmı yatay dikdörtgen, üst bölümü ise üçgen alınlık biçimindedir. Çeşmenin tepe noktasına Osmanlı dönemine ait bir mezar taşı başlığı yerleştirilmiştir. Güney cephedeki yekpare ve süslemeli taş, muhtemelen devşirmedir. Çeşmenin doğu cephesinde sonradan değiştirilen salma musluk mevcuttur. Kuzey cephedeki büyük boyutlu yalak, çeşmenin oranlarıyla uyumsuz olup muhtemelen yapının kırsal kesimde olmasıyla hayvanların da faydalanması için tasarlanmıştır.

Dört Cepheli Çeşmeler

Dört yüzeyi de çeşme olarak düzenlenen tek örnek, düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilmiş merkezdeki Yedigâr Çeşmesi'dir (Şekil 24-27). Araştırmacılar tarafından çeşmenin güney cephesindeki, daha önce fark edilmeyen inşa kitabesi tarafımızdan incelenerek çeşmenin yapım tarihinin 1908-09 olduğu tespit edilmiştir. İncelediğimiz çeşmelerden tümüyle farklı cephe tasarımı ve plana sahip çeşme, kütesine oranla oldukça yüksek inşa edilmiştir. Hazneli, bağımsız, düz cepheli meydan çeşmesi olarak tasarlanan çeşmenin birinci katının tüm köşelerinde İon düzeninde, ikinci katın köşelerinde ise Korint düzene sahip sütunlar izlenir. Kare planlı çeşme, bitkisel süslemeli bordürlerle birbirinden ayrılan ve kademeli şekilde aşağıdan yukarıya doğru daralan bir düzenlemeye sahip olup, prizmatik şekilli, sivri tepelikli kuş evi ile sonlanır. Birinci kademelin dört cephesinde de üsluplaştırılmış yaprak süslemelerinin ortalarına sonradan değiştirilen birer musluk yerleştirilmiştir. Yalakları da yenilenen çeşme, günümüzde halen kullanılmaktadır.

Beş Cepheli Çeşmeler

Kastamonu'da beş yüzeyi de çeşme olarak planlanmış sadece bir çeşme tespit edilmiştir. Beton malzemeli saçak dışında, düzgün kesme taş malzemeden inşa edilen Abana Hacı Veli Camii Çeşmesi (Şekil 28-31) düz cepheli, bağımsız meydan çeşmesi olmakla birlikte günümüzde güney cephesi, Hacı Veli Camii'nin bahçe duvarına bitişiktir. Çeşmenin güneybatı, güneydoğu

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

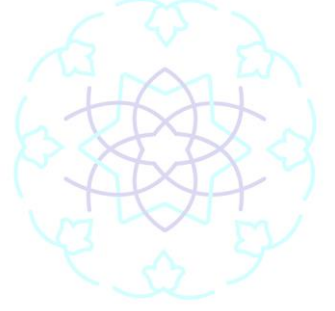
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

ve kuzey cepheleri aynı ölçülerde, 0.86 m. genişliğinde olup, kuzeydoğu ve kuzeybatı cepheleri 0.79 m. genişliğindedir. Tüm cephelerde ikişer lüle deliği bulunan çeşmenin kuzey cephesinde tahliye deliği mevcuttur. Düz cepheli çeşmenin kuzeydoğu cephesine oldukça yüzeysel kaş kemer formu, kuzey cephesine ise yüzeysel dilimli kemer formu verilerek cephedeki sadelik giderilmeye çalışılmıştır. Çeşmenin güneybatı cephesi sarmaşık dalları ile kaplı olduğundan cephenin net şekilde incelenmesine engel olmuştur. Cephelerde farklı türde süslemeler izlenmektedir.

Cephe Düzenlemesine Göre Çeşmeler

Çeşmelerin cephe düzenlemelerinde bir kısmında kemer kullanılmışken bir kısmı ise kemer kullanılmadan düz cepheli olarak inşa edilmiştir (Tablo 3). Cephe düzenlemesine göre çeşmeler kemerli ve düz cepheli çeşmeler olarak iki alt başlıkta incelenmiştir.

Kemerli Çeşmeler

Kemerli çeşmelerde kullanım oranına göre sırasıyla teğet, sivri, kaş, dilimli ve yuvarlak (tam) olmak üzere birçok kemer formu karşımıza çıkar.

Teğet Kemerli Çeşmeler

Teğet kemer, üzengi hizasından tam daire biçiminde başlayarak yükselen, orta aksta kırılarak üçgen forma dönüşen kemer düzenlemesidir (Mutlu, 2014). Bu kemer çeşidinin üç farklı profili vardır. Tek merkezli, iki merkezli ve iki ayrı merkezlidir. Tek merkezli teğet kemer profili en yaygın olanıdır. Profil türlerinin kullanım yerleri arasında bir farklılık olmayıp her türlü yapının cephe elemanlarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Tükel Yavuz, 1983). Kastamonu çeşmelerinde, kemer biçimlerinden en çok tercih edilen teğet kemerdir. Kataloğa dahil edilen örneklerden 17'si teğet kemerli olup, bunların dağılımı merkezde 10, Araç, İnebolu ve Taşköprü'de ikişer, Cide'de bir çeşme şeklindedir.

Hazneli ve bağımsız olan İnebolu Dervişzâde Hacı Mustafa Çeşmesi'nin teğet kemerli cephesi kesme taş malzemeyle, haznenin bulunduğu diğer cepheler kaba yonu ve moloz taş ile örülmüştür (Şekil 32-33). Orman sınırında, eğimli araziye inşa edilen çeşmenin güney ve batı

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

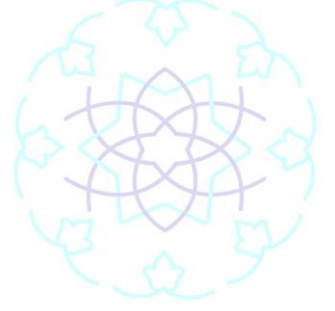
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

cephesi zemine yaslanmış durumdadır. Dikdörtgen planlı çeşmenin, ayaklar üzerine oturan teğet kemerli cephesi daha dar ve dışa taşkın yapılmıştır. Saçakla sınırlandırılan çeşme, düz örtü sistemine sahiptir. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır. Merkez’de Atlanbaç Çeşmesi, Tarakçılar Çeşmesi, Harmankaşı Sokak Çeşmesi, Hepkebirler Çeşmesi, Arslanlı Çeşme, Safalan Çeşmesi, Gümüşlüce Yolu Vakıf Çeşmesi, Kancı Çeşme, Eligüzel Çeşmesi, Atabeygazi Camii Çeşmesi II, Araç’ta Acaroğlu Çeşmesi, Akıncılar Köyü Çeşmesi, Cide Gideros Camii Çeşmesi, İnebolu’da Yalı Sokak Çeşmesi ve Taşköprü Afşar Köyü Aşağı Pınar Çeşmesi ile Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi teğet kemerli cephe düzenlemesine sahiptir.

Sivri Kemerli Çeşmeler

Sivri kemer, yarıçapı ayak açıklığının yarısından fazla olan simetrik iki dairenin kesişmesiyle oluşturulmuş kemer türüdür. Genellikle araştırmalarda teğet kemerli örnekler sivri kemerlerle karıştırılmakta, aynı gruba dahil edilmektedir (Mutlu, 2014).

Sivri kemerli sekiz çeşmenin tamamı merkezde bulunmakta olup, bağımsız çeşmelerdir. Yüksekliği 2.40 m. olan Çukur Çeşme, 2.30 x 3.35 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Yüzeyden dışa taşkın sivri kemerli bölüm üç yönden silmelerle çevrilmiştir. Kemer, silmeler ile hareketlendirilen iç yüzleri pahlı içbükey görünümlü ayaklara oturur (Şekil 34-35). Düzgün kesme ve moloz taş malzemeyle inşa edilen çeşmenin onarımlarla birlikte cephelerine çimento harcı eklenmiş, örtü de beton malzeme ile yenilenmiştir. Kanlı Çeşme, Namazgâh Çeşmesi, Server Çeşmesi, Taş Çeşme, Çevkani Çeşmesi, Atabeygazi Camii Çeşmesi I ve Hacı Hamza Efendi Çeşmesi sivri kemerlidir.

Kaş Kemerli Çeşmeler

Kastamonu çeşmelerinin dördünde kaş kemer tespit edilmiştir. Merkez ve İnebolu ilçelerinde ikişer çeşmede kaş kemer tercih edilmiştir. Merkezde Hacı Abdullah Çeşmesi, Pehlül Çeşmesi, İnebolu’da Karadeniz Mahallesi Sokak Çeşmesi ile Hamidiye Camii Çeşmesi kaş kemerli çeşmelerin Kastamonu’daki örnekleridir. Karadeniz Mahallesi Sokak Çeşmesi (Şekil 36-37) batı cephesinde bulunan ikiz kaş kemer uygulamasıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır. 2.65

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

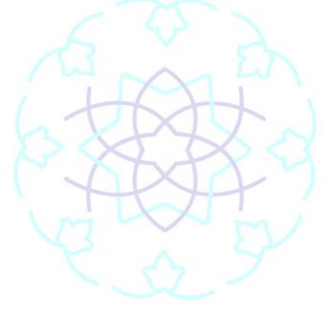
Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

x 1.65 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı çeşme, 2.73 m. yüksekliktedir. Batı cephesi kesme taş malzemeye diğer cepheler kaba yonu taş ve moloz taş malzemeye inşa edilen çeşme saçakla sonlanarak kırma çatıyla örtülmüştür. İkiz kaş kemerli nişler yüzeysel olup, kemerler ise dikdörtgen kesitli sütüncelere oturur. Kuzey kemerin hemen altında boş bırakılmış kitabe izlenmektedir. Günümüzde kullanılmayan çeşmede tahrip olmuş birer musluk mevcuttur.

Dilimli Kemerli Çeşmeler

Dilimli kemerlerin sayıları her zaman tek olup genellikle üç ile beş dilim arasında değişir. Dilimli kemer ismi, çoğunlukla iki farklı kemer türünde herhangi bir ayırım yapılmadan kullanılmaktadır. Birincisi dilimlerin profili tanımlayan kemer çeşidi olup, dilimler sayıca az ve büyüktür. Diğeri ise kemer karnının dilimlerle işlendiği, sayıca fazla ve küçük dilimli örneklerdir. Bu noktada şöyle bir ayırımı ifade etmek gerekir. Söz konusu ikinci çeşidin dilimleri profilden bağımsız olduğu için dilimli kemer tanımının dışında kalmaktadır. İki tipinde Anadolu Selçuklu mimarisinde uygulamaları görülmektedir (Tükel Yavuz, 1983). 1740'lardan itibaren Türk sanatında çeşitli kemer formları görülmeye başlanır. Türk sanatında yaygın olarak tercih edilen sivri kemerlerin yerine "S-C" kıvrımlı dilimli kemerler kullanılmıştır (Acar, 2013). Dilimli kemer formu genellikle İstanbul ve Üsküdar çeşmelerinde uygulanmıştır (Haskan, 2001). Dilimli kemer düzenlemesinin İstanbul'da 1728-1730 yılları arasına tarihlenen Genç Mehmet Paşa Çeşmesi, Baş Kadı Çeşmesi ve Damat İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilen iki çeşmede kullanıldığı, sonrasında ise pek fazla tercih edilmediği görülmüştür² (S. Şahin, 2012). Kastamonu'daki çeşmelerden yalnızca üçünde dilimli kemer kullanılmış olup, örnekler 19.-20. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir. Söz konusu üç çeşme de Kastamonu merkezdedir. Kuru Çeşme, Yukarıpazar Sokak Çeşmesi ve Honsalar Çeşmesi II, tek cepheli, dilimli kemerlidir. Hazneli, bağımsız, tek cepheli, dilimli sivri kemerli Yukarıpazar Sokak Çeşmesi (Şekil 38-39)

² İstanbul'daki dilimli kemer uygulamaları için bakınız; S. Şahin, 2012. İstanbul Üsküdar çeşmelerindeki dilimli kemer uygulamaları için bakınız; Haskan, 2001.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

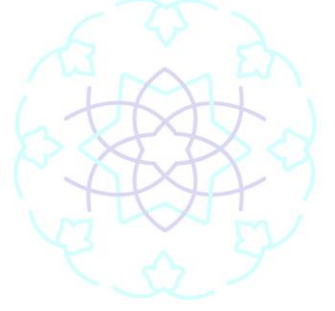
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

2.40 x 3.43 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup yüksekliği 2.80 m.'dir. Başlıklı ayaklar üzerinde yükselen kemerli bölüm dışa taşkın yapılarak ön cephe vurgulanmıştır. Düzgün kesme ve moloz taş malzemeli çeşme, yer yer sıvalıdır. Günümüzde kullanılmayan çeşmenin özgün yalağının dışına beton yalak yapılmıştır. Onarımlar sırasında örtü sistemi beton malzemeyle yenilenmiş, dolayısıyla çeşmenin doğal görünümünü bozulmuştur. Çeşmede kemer köşelikleri ile alınlıkta bitkisel süslemeler izlenir.

Yuvarlak Kemerli Çeşmeler

Kemer açıklığı yarım daire formlu kemer türüdür. Kastamonu'da merkez ve Küre ilçesinde birer örnek yuvarlak kemerlidir. Merkez Aşağı İmaret Sokak Meydan Çeşmesi kesme taş malzemeli ve üç cepheli, Küre Aşağı Mescid Camii Çeşmesi tuğla ve yer yer kaba yonu taş malzemeli tek cephelidir. Altıgen planlı Aşağı İmaret Sokak Meydan Çeşmesi'nin her cephesi bir metre genişliğinde olup, yüksekliği ise 2.90 m.dir. Hazneli, bağımsız, üç cepheli çeşmenin doğu cephesi yuvarlak kemerli, güneydoğu ve kuzeydoğu cepheler ise kaş kemer formludur. Yuvarlak kemer, duvara yerleştirilmiş, zeminden 0.65 m. yükseklikten başlayan sütunceler üzerine oturmaktadır (Şekil 40-41). Birbirinden farklı ölçülerdeki yalaklar yenilenmiş olup, döneminde hazneli olarak düzenlenen çeşmenin diğer iki cephesindeki musluklar kapatılıp doğu cepheye şebeke suyu bağlanarak kullanıma devam edilmiştir.

Kırık Kemerli Çeşmeler

Kastamonu çeşmelerinde, yukarıda sayılan kemer türleri dışında, çok yaygın olarak kullanılmayan münferit bir kemer türü olan kırık kemer de karşımıza çıkmaktadır. Çeşmelerden sadece bir tanesinde kırık kemer kullanıldığı gözlemlenmiştir. Taşköprü'de, Askerlik Şubesi Karşısındaki Çeşme (Şekil 42-43) bu gruptaki ünik örnektir. Dikdörtgen planlı, haznesiz, bağımsız ve tek cepheli çeşmenin ön cephesi olan güney cephe blok kesme taş malzemeyle, arka cephesi ise kaba yonu taş ve moloz taş malzemeyle inşa edilmiştir. Kemerini yekpare ayaklar üzerindedir. Düz örtü sistemi 0.70 x 1.20 m. ölçülerinde, 0.50 m. yüksekliğinde tepelik ile sonlanmaktadır. Çeşme günümüzde kullanılmamaktadır.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

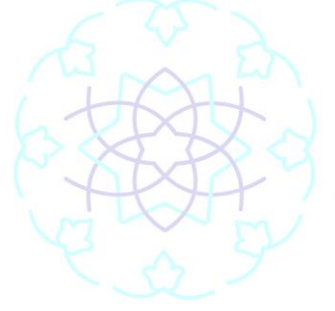
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Düz Cepheli Çeşmeler

Çeşmelerden 38'i düz cephelidir. Merkezde 12, İnebolu'da 18, Araç'ta üç, Abana, Daday, İhsangazi, Küre ve Taşköprü'de düz cepheli birer çeşme bulunmakta, bunlar ise 19.-20. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Hepsinin diğer bir ortak özelliği bağımsız oluşlarıdır.

Merkezde Miralay M. Nedim Çeşmesi, Yıldırım Sokak Çeşmesi, Abdülcebbar Çeşmesi, Yadiğâr Çeşmesi, İsmail Bey Çeşmesi, Honsalar Çeşmesi I, İbrikli Sokak Çeşmesi, Hacı Kadın Çeşmesi, Atabeygazi Camii Çeşmesi III, Nuri Fırtına Çeşmesi, Duttubi Sokak Çeşmesi, Mahir Özçelik Çeşmesi, Abana'da Hacı Veli Camii Çeşmesi, Araç'ta Gemi Köyü Camii Çeşmesi, Gökçeçat Köyü Çeşmesi, Eflanilioğlu Çeşmesi, Daday Karacaören Köyü Camii Çeşmesi, İhsangazi Haraçoğlu Camii Çeşmesi, İnebolu'da Eyüpzade Mehmet Efendi Çeşmesi, Hamdi Reis Sokak Çeşmesi, Kazım Karabekir Caddesi Sokak Çeşmesi, Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi I, Yukarı Karaca Camii Çeşmesi, Nuh Bey Çeşmesi, Çinili Camii Çeşmesi, Mehmet Şevki Caddesi Sokak Çeşmesi, M. Sabri Caddesi Sokak Çeşmesi III, Dr. Atilla Gürsoy Caddesi Sokak Çeşmesi I, Su Yolu Sokak Çeşmesi, Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi II, Boyran Mahallesi Sokak Çeşmesi III, Dr. Atilla Gürsoy Caddesi Sokak Çeşmesi II, Tefikiye Camii Kuzeydoğu Köşesindeki Çeşme, Tefikiye Camii Kuzeybatı Köşesindeki Çeşme, Mustafa Kemal Paşa Caddesi Sokak Çeşmesi, Küre Bedesten Sokak Çeşmesi ve Taşköprü Bekdemirekşi Köyü Çeşmesi, düz cepheli çeşmelerdir. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilen Cami Arkası Sokak Çeşmesi (Şekil 44-45) basit silmeli saçakla sonlanmaktadır. Testilik sekisi ve taşlık nişi olmayan çeşmenin cephesi ay-yıldız ve bitkisel süslemeler yardımıyla sadeliğin önüne geçilmiştir. Ay-yıldızların altında cephenin merkezindeki yuvarlak kemer formu verilmiş kitabelik, kompozisyonun önemli bir parçasıdır. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

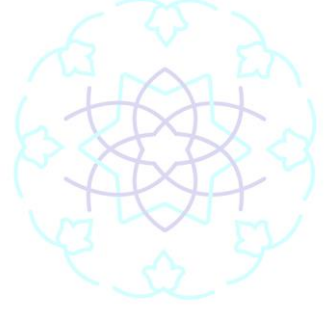
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Sonuç

Çeşmeler dini, sosyal ve askeri yapılara oranla daha dayanıksız ve korumasız olmaları sebebiyle doğal ve beşerî tahribatlar ile birlikte, suyun malzemeyi bozucu etkisiyle de birleşerek süreç içinde bakımlarının aksatılması sebebiyle tahribata uğrayabilmekte ve hatta yıkılarak yok olabilmektedir. Çoğu Osmanlı yerleşiminde olduğu gibi, Kastamonu’da da çok sayıda çeşmenin tespit edilmiş olması, yerleşimin fiziksel şekillenmesi ve hareketliliğiyle doğrudan ilişkilidir.

Çalışmada Kastamonu merkezde 36, İnebolu’da 22, Araç’ta beş, Taşköprü’de dört, Küre’de iki, Abana, Cide, Daday ve İhsangazi’de birer olmak üzere 73 çeşme tipolojik olarak incelenmiştir. Tipolojik açıdan incelenen çeşmelerden biri bağımlı, 72’si ise bağımsızdır. İncelenen çeşmeler 1510 ile 1948 yılları arasına tarihlendirilmiştir. Kastamonu’da 16. ve 17. yüzyıllar arasında yapılmış sadece dört çeşme günümüze ulaşmışken 18.-20. yüzyıl arasında ise yoğun bir çeşme imar faaliyeti görülmektedir. Kastamonu çeşmelerinden merkezdekilerin birçoğu restorasyon çalışmalarıyla yenilenmiştir. Daha az müdahale edilen, merkezden uzak ilçe ve köylerdeki çeşmeler ise günümüze kadar büyük ölçüde özgünlüğünü korumuştur.

Tipolojik açıdan çeşitlilik sunan Kastamonu çeşmelerinin büyük bir bölümü tek cepheli, hazneli ve teğet kemerli çeşmeler olarak inşa edilmiştir. Bununla beraber cephe düzeni açısından ise azımsanmayacak sayıda düz cepheli örnekler mevcuttur.

İncelenen çeşmelerden 52’si hazneli, 21’i ise haznesiz; 72 çeşme bağımsız, bir çeşme bağımlı; 65 tanesi tek cepheli, üçü iki cepheli, üçü üç cepheli, biri dört cepheli ve biri ise beş cephelidir. Çeşmelerin haznelerinin (su depolarının) büyüklüğü, genel kütle ile doğru orantılıdır. Hazneli çeşmeler, süreç içinde hazneyi besleyen kaynağın kuruması sonucu kullanım dışı kalma riskini barındıran yapılar olduğundan, zamanla başta çeşmeyi besleyen kaynağın kuruması olmak üzere imar faaliyetleri vb. sebeplerle çeşmelerin şebekeye bağlanmak suretiyle aktif şekilde kullanıma devam edilmeleri söz konusu olabilmektedir. Hazneli çeşmelerde, çeşmeye bitişik şekilde inşa edilmiş olan hazne, işlev dışı kaldığı için yıkılarak ortadan kaldırılmakta ve çeşme,

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

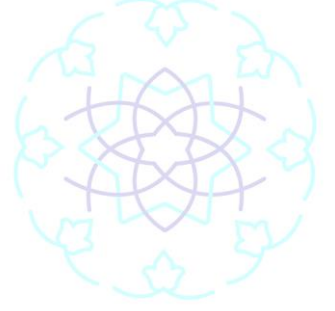
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

aslında hazneli çeşme olarak inşa edilmişken bahsi geçen müdahalelerle şebeke suyundan beslenen bir niteliğe dönüşebilmektedir. Bu durumda da çeşmede tipolojik değişim söz konusu olmaktadır. Bununla beraber, bu yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi açısından, bu yönde yapılan müdahaleler olumlu görülebilmektedir.

İncelenen örnekler arasında bulunan bağımlı tek çeşme ise haznesiz, tek cepheli ve yuvarlak kemerlidir. Bağımsız ve haznesiz çeşmelerin hepsi tek cepheli; teğet, kaş, sivri ya da kırık kemerli ve düz cepheli örneklerdir. Cephe sayıları bir ile beş arasında değişen hazneli çeşmelerin tamamı bağımsızdır. Birden çok cepheye sahip çeşmelerden iki cepheli Hepkebirler Çeşmesi (kuzey teğet kemerli, doğu düz cepheli) ve üç cepheli Aşağı İmaret Sokak Meydan Çeşmesi'nde (doğu cephe yuvarlak kemerli, kuzeydoğu ve güneydoğu cepheleri kaş kemer formu) olduğu gibi, farklı cephe düzenlemeleri izlenir.

İnebolu'daki düz cepheli çeşmelerden beş çeşmeye kaş kemer formu, bir çeşmeye atnalı kemer formu, bir çeşmeye ise teğet kemer formu verilerek cephelerine hareketlilik kazandırılmıştır.

Kastamonu çeşmeleri kesme taş, mermer, kaba yonu taş, moloz taş, tuğla ve beton malzemeden inşa edilmiştir. İki çeşme tuğla (Küre Aşağı Mescid Camii Çeşmesi ve Taşköprü Afşar Köyü Aşağı Pınar Çeşmesi), bir çeşme mermer (Araç Eflanilioğlu Çeşmesi) ve 1938-1948 yıllarına ait üç çeşme ise (Hacı Kadın Çeşmesi, Nuri Fırtına Çeşmesi ve Mahir Özçelik Çeşmesi) beton malzemeden inşa edilmiştir.

Kastamonu Çeşmeleri genellikle düz örtü sistemine sahip olmakla birlikte bazı örneklerde çeşitli örtü biçimleri de izlenmektedir. Kanlı Çeşme'de beşik örtü, Honsalar Çeşmesi I'de kırma çatı, Tarakçılar Çeşmesi'nde beşik çatı, Abdülcebbar Çeşmesi'nde piramidal külah, Acaroğlu Çeşmesi'nde beşik tonoz, Mahir Özçelik Çeşmesi'nde kubbe ve Akıncılar Köyü Çeşmesi'nde ise sundurma, örtü olarak tercih edilmiştir.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

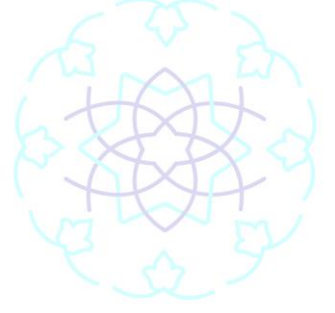
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Tek cepheli çeşmelerde genellikle tek musluk kullanılmışken tek cepheli örneklerden Hacı Kadın Çeşmesi, yan yana iki kemerli Karadeniz Mahallesi Sokak Çeşmesi'nde iki, Eyüpzade Mehmet Efendi Çeşmesi'nde ise üç musluk bulunmaktadır. İki cepheli Eligüzel Çeşmesi, üç cepheli Arslanlı Çeşmesi³, dört cepheli Yedigâr Çeşmesi'nde birer, beş cepheli Hacı Veli Camii Çeşmesi'nde ise ikişer musluk yer alır. Hazneli çeşmelerde su taşımını engelleyerek su seviyesini dengede tutmak için tahliye borusuna yer verilmiştir. Hazneli çeşmelerin bazılarında Honsalar Çeşmesi I'de olduğu gibi lüle ya da musluğun alt seviyesine yerleştirilmiş haznenin temizliği sırasında kullanılan tahliye borusu mevcuttur.

Kastamonu çeşmeleri genellikle tek yalaklı olmakla birlikte, merkezden uzak kırsal kesimlerde inşa edilen bazı örneklere (Akıncılar Köyü Çeşmesi'ndeki gibi) cephedeki yalağa eklenmiş, hayvanların su içmesi için düşünülmüş uzun yalaklar da yapılabilmektedir. Su doldurmak ya da su içmek için çeşmelere uğrayan kişilerin testi koymak ya da dinlenmek için oturacakları fonksiyonel testilik sekileri Kastamonu çeşmelerinde cepheye dahil edilmiş olup, Server Çeşme, Hepkebirler Çeşmesi, Arslanlı Çeşme ve Hamdi Reis Sokak Çeşmesi'nde bulunan testilik sekileri özgün haliyle günümüze ulaşabilmiştir.

Kastamonu çeşmelerinin niş derinlikleri çok fazla değildir. Düz cepheli çeşmelerin bazılarında (Gökçeçat Köyü Çeşmesi'nde olduğu gibi) üçgen tepeliğe yer verilmiştir. Bazı çeşmelerin aynalıklarında (Hacı Abdullah Çeşmesi'nde olduğu gibi) kaş kemerli, Eflanilioğlu Çeşmesi'ndeki gibi bitkisel rozet, Karacaören Köyü Camii Çeşmesinde olduğu gibi hayat ağacı, Su Yolu Sokak Çeşmesi'ndeki gibi servi ağacı, Nuri Fırtına Çeşmesi'nde olduğu gibi altı kollu yıldız şeklinde ayna taşlarına yer verilmiştir. Bu örneklerin dışındaki ayna taşları çeşmenin

³ Çeşmenin kuzeydoğu cephesi belli bir seviyeye kadar zemin seviyesinin altında kalmıştır. Cephe düzenine bakıldığında bu cephede de musluk olabileceği kanısına varılmıştır.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

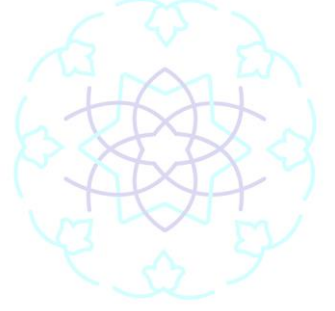
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

aynalığıyla aynı malzemedен yapılarak kabartma tekniği uygulanarak zeminden taşkın yapılmıştır.

Kastamonu çeşmelerinden sadece Hamdi Reis Sokak Çeşmesi ve Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi'nde taslık nişine rastlanılmıştır. Suluk ise, sadece Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi'nde izlenebilmektedir.

Kastamonu çeşmelerinin süsleme programını oluşturan bitkisel, geometrik ve nesneli süslemeler, çeşmelerin cephelerinde daha çok kemer alınlıkları ve köşeliklerinde ve kitabelerin çevresinde görülmektedir.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

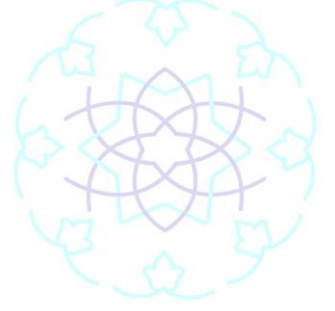
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Kaynakça

- Acar, T. (2013). Kemeraltı çarşısındaki duvar çeşmelerinin bezeme öğeleri açısından irdelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 30(1), 1-18.
- Bilici, Z. K. (1991). *Kastamonu'da Türk devri mimarisi ve şehir dokusunun gelişimi (18. yüzyıl sonuna kadar)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Çerkez, M. (2005) İnebolu çeşmeleri, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, (15) 43, 145-184.
- Çiftci, F. (1995). *Kastamonu camileri-türebeleri ve diğer tarihi eserler*. Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çiftci, F. (2008). Kastamonu çeşmeleri ve şadırvanları, *Üsküdar'a Kadar Kastamonu*, (Hazırlayan: Lütfü Seymen), (ss. 217-236). Yapı Kredi Yayınları
- Denktaş, M. (2002). Anadolu Türk mimarisinde çeşmeler. *Türkler*, 7(1), (ss. 872-877). Yeni Türkiye Yayınları.
- Ertuğ, N. (Ed). (2006). *İstanbul tarihi çeşmeler külliyesi*, C.1. Forart Basımevi.
- Eyice, S. (1993) Çeşme, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.8. (ss. 277-287). İslam Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gültekin, R. E. (2013). Türklerde su kültürü ve İzmir'in simgesi saat kulesinin çeşmeleri, *Uluslararası Türkbilim Dergisi*, 2(13), 121-135.
- Haskan, M. N. (2001). *Yüzyıllar boyunca Üsküdar*, C.3, Üsküdar Araştırma Merkezi Yayınları.
- İbrahimgil, M.Z. & Ustabulut, U.B. (2020). Bayburt çeşmeleri, *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 5 (2), 32-59.
- Karcı, E. (2016). Hicri 1299 (1882) Kastamonu vilayet salnamesine göre Kastamonu sancağı ile bağlı kazaların idari, sosyal ve ekonomik yapılarına dair tespitler, *Yerel Politikalar Dergisi*, 0 (2), 116-147.
- Karpuz, H. & Dülgerler, N. (2006). Konya çeşmeleri üzerine bir tipoloji denemesi, *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri*, (Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan), (ss.317-331). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

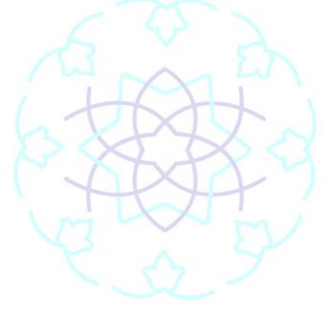
Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

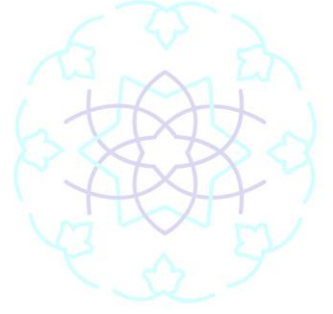

- Mutlu, M. (2014). *Konya'da su mimarisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Ödekan, A. (1992). Çeşme, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 1, (ss. 396-397). Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Önge, Y. (1997). *Türk mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde su yapıları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şahin, İ. (2001). Kastamonu, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, (ss. 585-588.) İslam Araştırma Merkezi Yayınları.
- Şahin, S. (2012). Üsküdar'da III Ahmet dönemine ait dört çeşme ve Osmanlı mimarisinde nadir görülen bir kemer tipi üzerine, Editör: Süleyman Faruk Göncüoğlu, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VII 1352'den Bugüne Şehir (2-4 Kasım 2012)*, C. 1, (ss. 676-692).
- Sözen, M. & Tanyeli, U. (2011). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. (1. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Tok, V. A. (2006). Su kasidesinden beş beyit üzerine bir şerh denemesi, *Yedi İklim*, 19(194), 145-147.
- Tükel Yavuz, A. (1983). *Anadolu Selçuklu mimarisinde tonoz ve kemer*. Kelaynak Yayınevi.

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

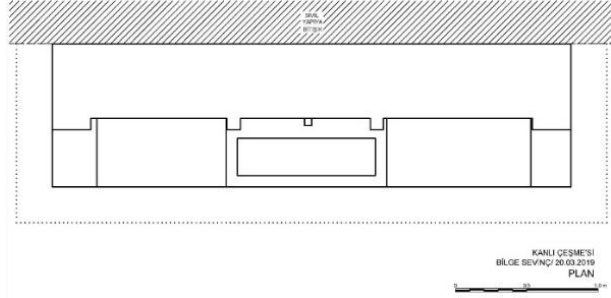
Ocak / January 2023

Şekiller ve Tablolar

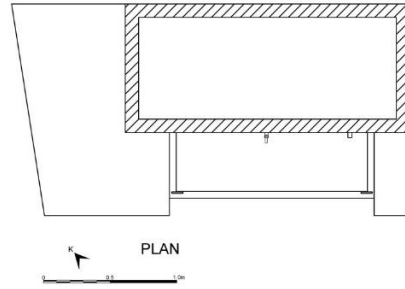
Şekil 1. Kanlı Çeşme

Şekil 2. Kanlı Çeşme Planı

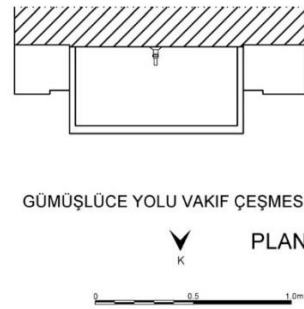
Şekil 3. Eyüpzade Mehmet Efendi Çeşmesi

Şekil 4. Eyüpzade Mehmet Efendi Çeşmesi Planı

Şekil 5. Gümüşlüce Yolu Vakıf Çeşmesi

Şekil 6. Gümüşlüce Yolu Vakıf Çeşmesi Planı

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

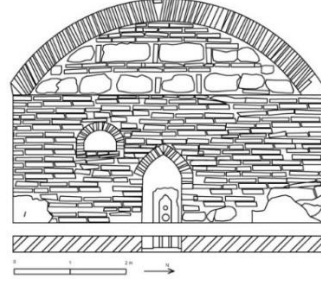
Şekil 7. Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi

Şekil 8. Yukarı Emerce Köyü Çeşmesi
Cephesi

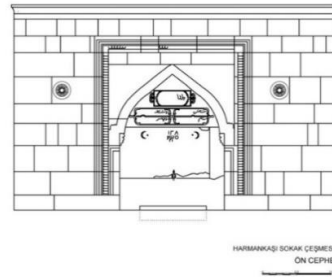
Şekil 9. Küre Aşağı Mescid Camii Çeşmesi

Şekil 10. Küre Aşağı Mescid Camii Çeşmesi

Şekil 11. Harmankaşı Sokak Çeşmesi

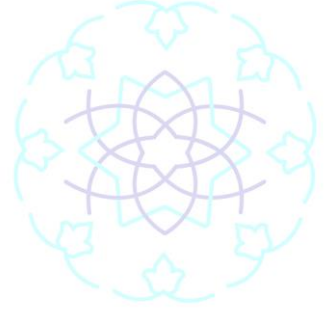

Şekil 12. Harmankaşı Sokak Çeşmesi

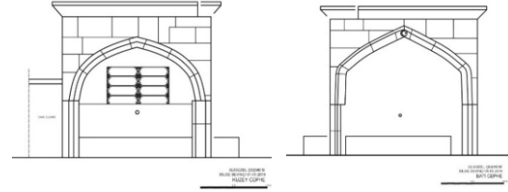
Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

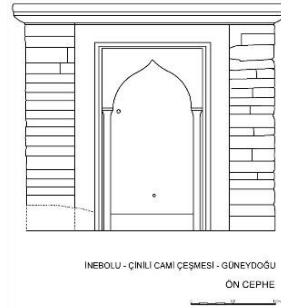
Şekil 13. Eligüzel Çeşmesi

Şekil 14-15. Eligüzel Çeşmesi Cepheleri

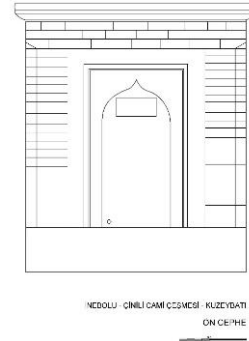
Şekil 16. Çinili Camii Çeşmesi

Şekil 17. Çinili Camii Çeşmesi 1. Cephesi

Şekil 18. Çinili Camii Çeşmesi

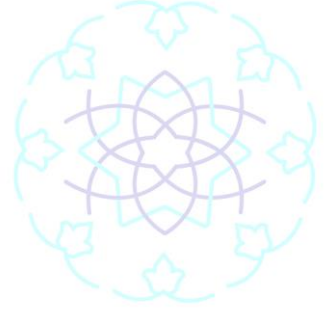

Şekil 19. Çinili Camii Çeşmesi 2. Cephesi

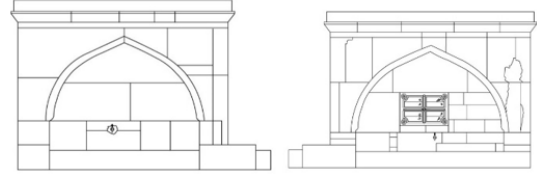
Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

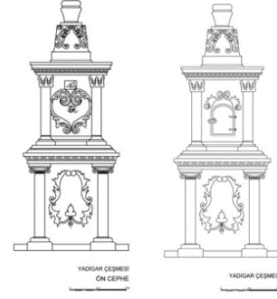
Şekil 20-21 Arslanlı Çeşme

Şekil 22-23. Arslanlı Çeşme Cepheleri

Şekil 24-25. Yedigâr Çeşmesi

Şekil 26-27. Yedigâr Çeşmesi Cepheleri

Şekil 28-29. Hacı Veli Camii Çeşmesi

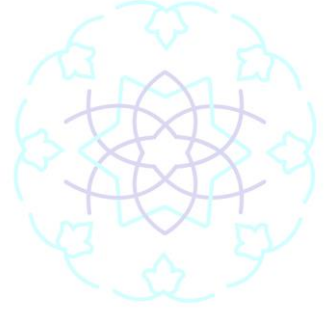

Şekil 30-31. Hacı Veli Camii Çeşmesi Planı

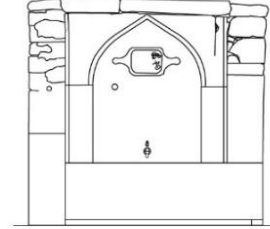
Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

Şekil 32. Dervişzade Hacı Mustafa Çeşmesi

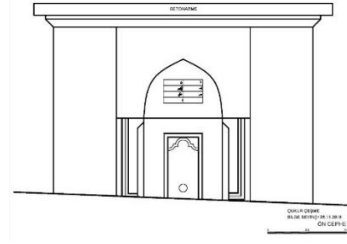

İNEBOLU - DERVİŞZADE HACI MUSTAFA ÇEŞMESİ
ÖN CEPHE

Şekil 33. Dervişzâde Hacı Mustafa Çeşmesi
Cephesi

Şekil 34. Çukur Çeşme

Şekil 35. Çukur Çeşme Cephesi

Şekil 36. Karadeniz Mahallesi Sokak
Çeşmesi

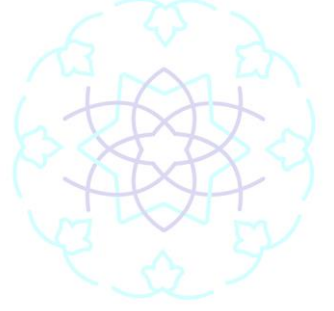

Şekil 37. Karadeniz Mahallesi Sokak
Çeşmesi Cephesi

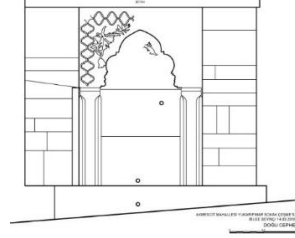
Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

Şekil 38. Yukarıpazar Sokak Çeşmesi

Şekil 39. Yukarıpazar Sokak Çeşmesi
Cephesi

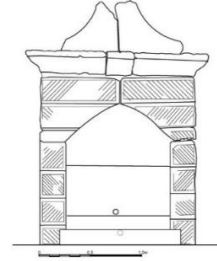
Şekil 40. Merkez Aşağı İmaret Sokak
Çeşmesi

Şekil 41. Merkez Aşağı İmaret Sokak
Çeşmesi Cephesi

Şekil 42. Askerlik Şubesi Karşısındaki
Çeşme

Şekil 43. Askerlik Şubesi Karşısındaki
Çeşme Cephesi

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

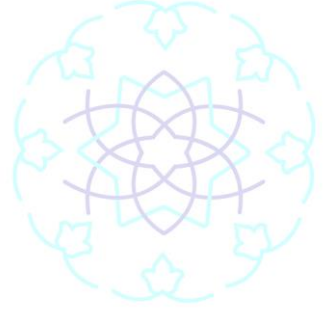
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

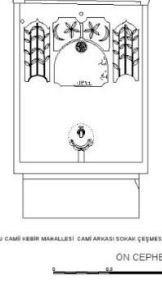

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Şekil 44. Cami Arkası Sokak Çeşmesi

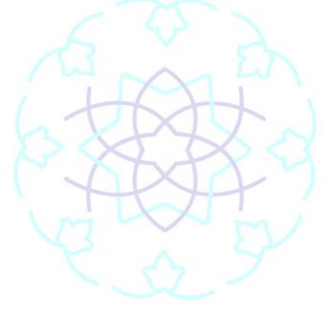
Şekil 45. Cami Arkası Sokak Çeşmesi
Cephesi

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

Tablo 1. Kaynaktan Beslenme Durumuna ve Buldukları Yere Göre Çeşmelerin Dağılımı

İlçeler	Kaynaktan Beslenme Durumuna Göre		Buldukları Yere Göre	
	Haznesiz	Hazneli	Bağımlı	Bağımsız
Merkez	8	28	-	36
Abana	-	1	-	1
Araç	4	1	-	5
Cide	-	1	-	1
Daday	1	-	-	1
İhsangazi	-	1	-	1
İnebolu	3	19	-	22
Küre	1	1	1	1
Taşköprü	3	1	-	4
TOPLAM	20	53	1	72

Tablo 2. Cephe Sayısına Göre Çeşmelerin Dağılımı

İlçeler	Tek Cepheli	İki Cepheli	Üç Cepheli	Dört Cepheli	Beş Cepheli
Merkez	31	2	2	1	-
Abana	-	-	-	-	1
Araç	5	-	-	-	-
Cide	1	-	-	-	-
Daday	1	-	-	-	-
İhsangazi	-	-	1	-	-
İnebolu	21	1	-	-	-
Küre	2	-	-	-	-
Taşköprü	4	-	-	-	-
TOPLAM	65	3	3	1	1

Tablo 3. Cephe Düzenlemesine Göre Çeşmelerin Dağılımı

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açından İncelenmesi

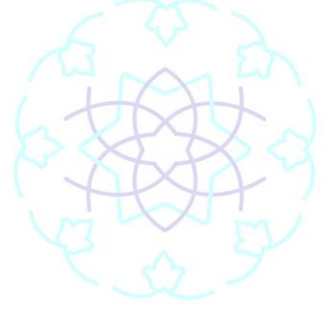
Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

İlçeler	Teğet Kemer	Sivri Kemer	Kaş Kemer	Dilimli Kemer	Yuvarlak Kemer	Kırık Kemer	Düz Cepheli
Merkez	10	8	2	3	1	-	12
Abana	-	-	-	-	-	-	1
Araç	2	-	-	-	-	-	3
Cide	1	-	-	-	-	-	-
Daday	-	-	-	-	-	-	1
İhsangazi	-	-	-	-	-	-	1
İnebolu	2	-	2	-	-	-	18
Küre	-	-	-	-	1	-	1
Taşköprü	2	-	-	-	-	1	1
TOPLAM	17	8	4	3	2	1	38

Kastamonu Çeşmelerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi

Yıl / Year: 1, Cilt / Volume: 1, Sayı / Issue: 1

Ocak / January 2023